

gitur phantasmati per quemdam virtualem contactum, et ita sibi conjunctum movet, regit, virtutemque impertit ad efficiendam speciem, atque per hanc unionem aiunt etiam quodammodo illuminari phantasmatum ab intellectu agente. Sic expositam opinionem amplectitur Capreolus, in 2, dist. 3, quæst. 2, ad argumenta Durandi contra octavam conclusiōnem: Cajetanus item, 1 part., quæst. 53, a. 2, in fine, 3 part., quæst. 8, a. 1 et 3, de Anima, cap. 2, et ubicumque communī via Thomistarum procedit, qua etiam procedit Ferrarius 1, contra, cap. 63, circa fin., et 2, contra, cap. 77 et 96, Apollinaris 3, de Anima, quæst. 6, Thienensis, cap. 5, Jandunus, quæst. 15, Egidius, quodlib. 5, quæst. 21, Albertus 3, de Anima, tract. 2, de Intellectu et intelligibili, cap. 3, insinuatque S. Thomas multis in locis.

7. *Dispicet tamen posterioribus aliis.* — Habet hæc sententia easdem difficultates, quam proinde multi ex posterioribus Thomistis deserunt, facit enim contra illam communis ratio, quod instrumentum inferioris ordinis non potest naturaliter attingere effectum perfectioris ordinis, ac tam superioris, quam est natura spiritualis ad materialem collata. At vero cruciantur theologi, ut ostendant, quo pacto Deus de potentia absoluta possit mediante re materiali agere in spirituale, cum de torsione ignis in dæmones, animasque damatorum disputant: qui ergo fieri tale aliquid naturaliter poterit? Unde Augustinus 12, super Genesim ad litteram, c. 16: *Non est putandum (inquit) aliquid agere corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiae vice subdatur, omni enim modo præstantior est, qui facit ea re, de qua aliquid facit.* Præterea quando dicitur phantasma in virtute intellectus attingere speciem spirituale, quid, quæso, additur phantasmati ex illa unione ad intellectum agentem? Si nihil omnino additur, non plus efficiet, quam antea: si additur, aut erit res spiritualis, et hoc falso dicetur, quia spirituale recipi nequit in materiali, aut erit materialis, sieque eadem redit difficultas: ergo, etc. Ad hæc inter phantasma, et intellectum agentem non potest cogitari alia, vel major unio, quam quod radicentur ambo in eadem anima, et supposito, tanquam instrumenta illius, quod quidem Capreolus et Ferrarius supra vel invitit concedunt. Nam quod fingitur uniri intellectum agentem phantasmati per assistantiam et contactum virtualem, verba nuda sunt, quoniam re ipsa nullam aliam unionem concipit intellectus præter dictam radicationem, illa

autem minime sufficiens est, quippe ex qua nulla virtus phantasmati accrescit: preterquam quod pariter inferri posset, eo ipso, quod phantasma radicatum est in anima spirituali, fieri potens ad causandam speciem in intellectu, atque adeo necessarium non esse intellectum agentem. Patet illatio: quoniam sicut adversarii asserunt, intellectum agentem uti phantasmate, tanquam instrumento, phantasmaque fieri potens virtute illius: faciliter certe dici posset ipsam animam immediate uti phantasmate, illiusque virtute spirituali potens evadere: neque enim Oberit juxta eosdem autores, imperfectum instrumentum concurrens ad perfectiorem effectum in virtute cause nobilioris. Ultimo argumentor. Quia naturæ ordo postulat, ut ad productionem rei cujusque destinetur virtus ejusdem vel superioris ordinis cum re producenda: ergo supra ordinem naturæ erit rem materialem assumi ad efficiendam spirituale. Et confirmatur: nam multo difficilius est, cæteris paribus, animam efficere spirituale effectum per instrumentum materiale, quam illam efficere mediante sola virtute spirituali: ipsa autem dispositio naturæ postulat faciliorem agendi modum, abhorretque difficiliorem: ergo, etc.

8. *Quorundam evasio ad superiores impugnationes.* — Ad hæc vero respondent quidam, in specie intelligibili considerari tum entitatem spirituale, tum etiam vim representativam sui objecti, atque utriusque assignari debere efficientem causam: et intellectum agentem efficere valere entitatem spirituale, non tamen vim representandi, ad hæc enim requiri phantasma, quod hac ex parte minime vincitur ab specie producta: ad eum fere modum, quo lib. 3, cap. 9, a num. 7, tradebamus de specie, et actu sensitivæ cognitionis. Quam evasionem indicat S. Thomas, de Veritate, quæst. 10, art. 6, ad septimum, ubi ait effectum, speciem scilicet intelligibilem, relinquere in intellectu possibili secundum conditiones utriusque, id est, intellectus agentis, ac phantasmatis, nam phantasma (inquit) efficit, ut species sit rei determinata.

9. *Constatetur per dilemma.* — Verum nec modus hic dicendi satisficit: etenim quidquid in specie intelligibili reipsa invenitur spirituale est, ipsa etiam representatio, quam necessario altiori modo fieri oportet, quam possit per phantasma: impossibile est ergo ipsum efficere quidquam in specie, sive partialiter, sive totaliter. Probatur consequentia: nam vel partiale actionem haberet phantas-

ma propria efficacitate, vel in virtute intellectus agentis. Non primum, quia impossibile est rem materialem ex propriis viribus efficere rem spiritualem educendo illam de potentia spiritualis subjecti, cum nullum agens transcendat in modo agendi modum sui esse: ergo res materialis, quæ in modo essendi extensa est, dependentiamque habet a subjecto, multo magis eam habebit in agendo. Secundum vero, quod nimis in virtute intellectus agentis id præstet phantasma, jam supra improbatum est. Confirmaturque ratione desumpta ex S. Thoma, 1 part., quæst. 43, artic. 5. Quæ apud illius Scholam saltem valeat: nam instrumentum quodlibet semper assumitur ad agendum, mediante aliqua actione sibi propria, et connaturali: prout in instrumentis naturalibus inductione, ac ratione utcumque suaderi potest: instrumentum enim elevari nequit ad actionem sibi superiorem, nisi ex se possit nonnihil circa ipsum effectum, sed res materialis ex se nihil potest agere circa rem spiritualem, neque habere actionem propriam circa illam: ergo neque ut instrumentum valet ad illam actionem elevari.

10. *Ultima expositio probabilior.* — Propter hæc ergo nonnulli etiam ex Thomistis aiunt phantasma non concurrere effective, sed materialiter ad productionem speciei, solumque intellectum agentem illam efficere, quod non ita intelligunt, ut ipsum phantasma sit materia, ex qua educatur species, id enim impossibile esset. Primo, quia spiritualis forma educi nequit ex subjecto materiali. Secundo, quia forma inde educitur, ubi recipitur: species autem non recipitur in phantasmate, sed in intellectu possibili: ergo de potentia talis intellectus educitur, non autem de potentia phantasmatis. Neque rursum dicitur phantasma materialiter concurrere, quasi existat propria materia, circa quam operatur intellectus agens, hic enim operatur circa subjectum, in quo ejus actio recipitur, recipitur autem in intellectu possibili, non in phantasmate: ergo, etc. Dicitur ergo phantasma materialiter concurrere, eo quod præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam speciem intelligibilem. Quæ opinio recte explicata videtur in præsenti probabilior.

11. *Prima assertio in gratiam proximæ expositionis.* — Sit ergo conclusio prima. Intellectus agens nunquam efficit speciem, nisi a phantasiæ cognitione determinetur. Hæc patet ex dictis, et experientia illa, ex qua philosophus colligit oportere intelligentem phantas-

13. *Prima objectio.* — *Secunda.* — *Ad pri-*
mam objectionem. — *Ad secundam.* — Contra
 hanc conclusionem facere videtur S. Thomas,
 1 part., quæst. 85, art. 1, ad 3, dum dicit,
 phantasma virtute intellectus agentis impi-
 mere speciem in intellectu possibili. Idem
 potest colligi ex quæst. 84, art. 6, ad 1 et 2,
 contra Gentes, cap. 77, et alibi aliquoties, et
 de Veritate loco, supra citato, vocat phantasma
 instrumentum productionis speciei. Ratione
 quoque arguitur: nam si phantasia nullam
 efficientiam haberet, intellectus agens posset
 efficere species sine phantasmate. Patet con-
 sequentia: habet enim virtutem activam suffi-
 cientem, et in ea actione agens naturale, et
 passum (quod est intellectus possibilis) suffi-
 cienter approximantur: neque ulla ibi apparet
 indispositio: sequetur ergo effectus sine phan-
 tasmate. Sed contra hoc palam arguitur: nam
 agens universale non determinatur ad specia-
 lem effectum, nisi a causa particulari, vel ab
 instrumento aliquo, vel certa quapiam passi-
 dispositione: phantasma autem non est dispo-
 sitio passi: ergo si determinat, id sane præstat,
 ut instrumentum coagens cum intellectu agen-
 te, quod est impugnatum. Ad D. Thomam res-
 pondetur ipsum loqui late de ratione instru-
 menti, quia enim phantasma aliquo modo
 concurrevit, et determinat intellectum agentem,
 ideo dicitur movere, vel instrumentum esse
 in eo opere: remote tamen, nec admodum
 proprie. Ad rationem dicendum agens etiam
 universale determinari posse ab aliquo tan-
 quam exemplari, atque hanc determinationem
 phantasmatis ad exemplarem reduci: licet
 enim actio libera non sit, cognitionem tamen
 supponit, ac fit ab anima, mediante illa, suo
 modo. Secundo dicendum, in potentias animæ
 esse modum alium determinationis in quan-
 tum una potentia præparat materiam alteri:
 vel in quantum actio unius potentiae habet ne-
 cessariam connexionem et conjunctionem cum
 actione alterius, atque hujusmodi esse hanc,
 de qua disputamus.

14. *Tertia assertio.* — *Notatio triplicis mu-*
neris intellectus agentis pro assertione. — Tertia
 conclusio. Intellectus agens, ut sic, nullam
 aliam actionem habet, quam speciei intelligi-
 bilis effecti diversis nominibus significa-
 tam. Ad probationem est notandum intellectui
 agenti triplicem tribui operationem: primam
 illuminare phantasma: secundam efficere res
 actu intelligibiles: tertiam abstrahere species
 a phantasmatis: solet etiam quarta tribui,
 illustrare scilicet prima principia, de hac ta-

men quid sit dicendum infra tangetur. Nunc
 vero de solis tribus agimus, quarum meminit S. Thomas 2, contra Gentes, cap. 77, ubi ait
 inesse animæ vim activam in phantasma:
 facientem ea intelligibilia in actu, quam ac-
 tionem ejus discipuli volunt esse illuminatio-
 nem phantasmatis. Et infra addit animam in-
 tellectivam esse in potentia ad similitudines
 rerum, non quales sunt in phantasmate, sed
 quales elevantur ad aliquid altius, id est, quales
 inde abstrahuntur. Eadem doctrina colli-
 gitur ex locis supra citatis num. præcedentis et
 ex Commentatore in 3, de Anima, textu 17 et
 18, qui id colligi putat ex Aristotele eo loco.
 Easdem operationes agentis intellectus omnes
 Thomistæ agnoscent: et fere doctores ceteri:
 neque ergo inficior. Esse autem tres distinctas
 non existimo, sed unam, et eamdem diversi-
 modo nominatam, quod probo explicando
 singulas.

15. *De primo munere.* — Etenim illuminatio
 phantasmatis actio non est circa ipsum, ut
 numero quinto, contra Cajetanum ostendimus:
 ergo si aliqua actio est phantasmatum
 illuminatio, plane non nisi circa intellectum
 possibilem exercetur: circa talem vero intellectum
 nullam aliam actionem exercet agens
 præter speciei productionem: ergo haec ipsa
 est actio, quam dicimus phantasmatum illu-
 minationem sic appellatam, quia per illam
 appetit intellectui, quod in phantasmate re-
 præsentabatur: atque hoc modo intelligitur
 facile ejusmodi actio, alia vero quæcumque
 afferatur, ficta est, ac minime intelligibilis.
 Scio S. Thomam, d. c. 77, l. 2, contra Gentes,
 appellasse intellectum agentem activum circa
 phantasma, et subdidisse actionem intellectus
 agentis circa phantasma præcedere receptionem
 intellectus possibilis, ac 1 part., q. 83,
 art. 1, ad 4, serpississe, quod phantasma il-
 luminentur ab intellectu agente, et iterum ab
 eis per virtutem intellectus agentis species in-
 telligibiles abstrahantur: viderique proinde
 S. Doctorem distinguere actionem circa phan-
 tasma ab actione circa intellectum possibili-
 lem et illuminationem ab speciei productione.
 Nihilominus verus sensus est, quem propon-
 suimus, ad ipsumque verba S. Thomæ sunt
 trahenda, vel certe non sunt in rigore acci-
 pienda.

16. *De secundo munere quorumdam existimatio-*
nem. — Jam ad intelligendam secundam actionem,
 est notandum, dupliciter dici rem quæcumque
 intelligibilem: potentia nimirum, et actu, quod
 ex sensibilibus explicari potest: dicitur enim

aliquid visibile in actu, eo quod est actu im-
 mutativum visus secundum actualem disposi-
 tionem, ut color luce jam perfusus: visibile ve-
 ro in potentia dicitur, quod secundum actualem
 dispositionem, quam habet, non potest immutare
 visum, si tamen disponatur, poterit immutare,
 ut color in tenebris. Sic in præsenti res
 qualibet veram habens entitatem intelligibilis
 est: ac si sit in actuali dispositione ad moven-
 dum intellectum, dicitur actu intelligibilis, et
 hujusmodi sunt res pure spirituales: si vero non
 sit in tali aliqua dispositione ad movendum
 intellectum, dicitur in potentia intelligibilis,
 cuiusmodi sunt res materiales, quæ fieri di-
 cuntur actu intelligibiles virtute intellectus
 agentis: quod quidem Thomistæ nonnulli
 explicant, ut intellectus agens illumi-
 nando phantasma det illis virtutem ad
 movendum intellectum, sive reddat na-
 turam in phantasmate repræsentatam actu
 intelligibilem, quod etiam volebat Cajetanus
 ut supra vidimus. S. Thomas quoque 2, cont.
 Gentes, c. 62, ratione 3, scribit intellectum
 pati et recipere speciem ab intelligibili in
 actu, et quæst. de Anima, art. 13, intellectum
 agentem, per phantasma actu jam intelligi-
 bila effecta, causare efficientiam in intellectu,
 imo Aristoteles, l. 3, text. 2 et 3, affirmit: si
 ipsum intelligere sit, ut sentire, aut pati quadam,
 id certe ab intelligibili, aut tali aliquo
 provenire.

17. *Auctoris judicium.* — Ego vero certum
 puto, non aliter fieri rem actu intelligibilem,
 quam per productionem speciei, in qua res
 spiritualiter representatur, quod ex dictis pa-
 tet: namque in ipsum phantasma nullam
 prorsus actionem habet intellectus agens, ne-
 que etiam phantasma active concurrevit ad
 productionem speciei. Unde S. Thomas, 1 p.,
 q. 51, art. 4, ad 2, docet intellectus agentis
 esse illuminare intelligibilia in potentia, qua-
 tenus per abstractionem ea intelligibilia in
 actu efficit: est autem certum intellectus agen-
 tis abstractionem fieri per productionem spe-
 ciei: quare per illa verba aperte significat
 S. Thomas tria munia supradicta non esse tres
 actiones, sed esse unam. Unde notanda est dif-
 ferentia in modo, quo sensibile in actu immutat,
 effective nimirum et formaliter: nam et
 speciem efficit in sensu et species ipsa, in qua
 ipsum sensibile repræsentative continetur,
 formaliter immutat sensum in formando ip-
 sum. At vero res intelligibilis non immutat in-
 tellectum nostrum effective: quia actu et in se
 intelligibilis non est: immutat tamen formaliter.